

DOSSIER
TAAL

De dalende leesvaardigheid tijdens de voorbije decennia ging gepaard met een piek aan diagnostisering. Zonder afbreuk te doen aan uitgesproken diagnoses van zware leerstoornissen en met respect voor de mensen die eronder lijden, moeten we toch voorzichtig zijn met het therapeutiseren en privatiseren van de behandeling van leerproblemen. Wat als een leesstoornis wordt verward met een leesachterstand? Aanvaarden we nu minder dan vroeger dat sommige kinderen moeizaam lezen? Biedt een label een vorm van geruststelling of zekerheid? Soms ontzeggen labels en dispensatie kinderen oefentijd, waardoor die het probleem nog vergroten. Niet zelden stel je een aangeleerde hulpeloosheid vast voor zaken die buiten de comfortzone vallen. Er zijn meer kinderen dan vroeger die zeggen: “Ik snap het niet”, terwijl ze bedoelen: “Ik slaag er niet in dit te lezen.”

“We moeten voorzichtig zijn met het therapeutiseren en privatiseren van de behandeling van leerproblemen.”

Ouders en scholen worden frequent aangemaand dure software aan te kopen om leesproblemen aan te pakken. Maar is het niet beter te onderzoeken of die misschien een gevolg zijn van het feit dat bepaalde methodieken in het onderwijs de voorbije decennia werden opgedrongen en andere aan banden gelegd? Moet het onderwijs de dogmatisch-constructivistische ideologieën blijven aanhangen die een halve eeuw geleden volop werden aanbeden en anno 2023 nog steeds de curricula, methodes en navormingen beïnvloeden?

Basisschool

Als een ambitieus curriculum in het basisonderwijs ontbreekt, moeten leerkrachten rekening houden met en opboksen tegen te grote verschillen in voorkennis bij leerlingen. Die spreidstand is niet houdbaar, met een verdere daling van leerprestaties en een groeiende ongelijkheid als gevolg. Het leerplichtonderwijs – vooral in de basisschool – vraagt om een andere pedagogische en didactische aanpak dan het niet-verplichte deeltijds kunstonderwijs of hoger onderwijs, waar specialisatie, individuele leertrajecten en zelfsturing een grote rol kunnen spelen. Zoveel mogelijk mensen in onze maatschappij leren lezen en schrijven is een ambacht waarvan de stielkennis meer op de werkvloer van basisscholen is te vinden dan in auditoria of congreszalen. Een basisschool is een basisschool. Wil je zoveel mogelijk elf- of twaalfjarigen een geloofwaardig getuigenschrift toekennen, dan is stapsgewijs en gestructureerd lesgeven met concrete inhouden en een rijke woordenschat voor welbepaalde leeftijden een goede optie. Dat vergt didactisch en pedagogisch stielwerk van de bovenste plank en vereist voldoende opleiding, oefening, geduld en passie. De oefenscholen in de nabijheid van lerarenopleidingscentra blijven onontbeerlijk bij het opleiden van lesgevers voor het basisonderwijs. Ze houden hogeschooldocenten dicht genoeg bij de werkvloer om bij de les te blijven of die zelf te geven. Wie constructief nadenkt over onderwijs, en dus ook over taalverwerving en -beheersing, duwt de ander niet in een progressieve of conservatieve vergeetput naargelang die wel of niet knielt voor bepaalde (taal)dogma's. Gelukkig zijn er altijd onderwijsinstellingen geweest waar ideeën geen starre ideologieën of visieteksten werden, maar goede werkinstrumenten. Als dat niet vernieuwend is. III

BIO

Trudo Herman is onderwijzer in de Vrije Centriumschool Roeselare. Hij staat er al 42 jaar voor de klas.

© Unsplash

Levende taal brengt religie bij de tijd

De taal van Bijbel en geloof is niet alledaags en die geëigende manier om over God te spreken doet het dezer dagen niet goed. Waar hebben traditionele christelijke termen als genade en verlossing de aansluiting met de belevingswereld van mensen verloren?

Sylvie Walraevens

Tom Mikkers is een ‘professional’: als protestants theoloog, remonstrants predikant en programmamaker bij de Evangelische Omroep (EO) is de religieuze taal zijn natuurlijke biotoop. Toch erkent hij dat traditionele symbolische en Bijbelse taal voor de meeste mensen onwennig klinkt. “Daarbij komt nog dat deze tijd waarden als echtheid en authenticiteit hoog aanschrijft. Mensen creëren hun eigen, persoonlijke begrippen omdat ze zich moeilijk kunnen verhouden tot de geijkte woorden. Het bereik van religieuze taal is kleiner geworden.”

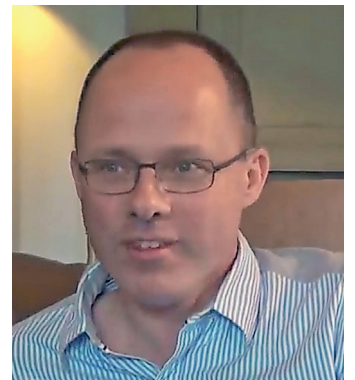
“Elke generatie is op haar manier religieus geletterd en zoekt naar taal.”

Die vaststelling stemt Mikkers niet pessimistisch. Hij is van oordeel dat tradities altijd bewegen. “We moeten religieuze taal niet krampachtig beschermen. Alles waar je een hek rond plaatst, gaat vroeg of laat verloren. Er zullen altijd nieuwe woorden zijn en bij die evolutie hoort ook een voorkeur voor het Engels waarin religieuze woorden op de een of andere manier fijngevoeliger klinken. Jonge generaties kiezen in hun dagelijkse leven vaak woorden waar nochtans prima Nederlandstalige varianten voor bestaan, denk aan *cool* of *awkward*. In de religieuze taal gebeurt iets gelijkaardigs. Als oud-president Barack Obama zingt over ‘*amazing grace*’, dan raakt dat mensen wereldwijd, terwijl onze premier wel heel ongemakkelijk zou klinken als hij over ‘verbluffende genade’ zou spreken. Als verpakking van religie brengt het Engels de ervaring blijkbaar dichterbij. Hoe dat komt? Religieuze taal is op haar mooist wanneer ze poëtisch en lyrisch is en vandaag zijn veel liedteksten in het Engels. Daardoor werden onze hersenen getraind om poëtische betekenissen gemakkelijker in die taal te vatten. Taal heeft sterke ambassadeurs nodig, zoals zangers. Door wie en in welke context iets wordt gezegd, bepaalt de aantrekkelijkheid ervan. Hoor ik Frans, dan zie ik meteen Parijs en hoor ik een accordeon, bij Russisch denk ik op dit moment aan oorlog.”

Religieus geletterd

Gaat met de teloorgang van religieuze taal ook de religieuze ervaring zelf verloren? Mikkers volgt die redenering niet helemaal: “Elke generatie is op haar manier religieus geletterd en zoekt naar taal, soms een vreemde taal, zoals vroeger het Latijn en nu het Engels. Bij de Nederlandse theoloog Oepke Noordmans (1871-1956) las ik ooit dat in de exacte wetenschappen alles mooi op elkaar voortbouwt: eenmaal de getallen zijn ontdekt, moeten die niet

opnieuw worden uitgevonden. In de geesteswetenschappen daarentegen gaat elke generatie opnieuw met dezelfde vragen aan de slag vanuit de aanname dat de vorige generatie foute antwoorden gaf. Daar komt nog bij dat de wetenschap over de grondtonen van het menselijk bestaan nog steeds weinig kan zeggen. Iedereen vraagt zich bij de dood af waar de ziel heen is.”

Tom Mikkers. © rr

Met het verdwijnen van religieuze woorden valt ook een cultureel referentiekader weg. Moeten we ons zorgen maken als kinderen een kerk een kasteel noemen? Neen, zegt Mikkers. “Uiteindelijk gaat het christelijk geloof niet over instituten. Pas wanneer Jezus, David, Mozes en Paulus en hun verhalen van vallen en opstaan verdwijnen, heeft het christendom een probleem. Die personages zijn de essentie. We maken van het geloof te veel een mentaal gebeuren. In de kern is het christendom een eenvoudig geloof. De apostelen waren vissers, geen geleerden. Mooie taal is hooguit een troef. Onlangs zond de EO de serie *The Chosen* uit over Jezus en andere Bijbelfiguren. Daarin komen de verwarring, de vervreemding en de omarming tot leven. In een tijd waarin authenticiteit als erg belangrijk wordt ervaren, kunnen we die emoties communiceren. Daarnaast heeft een religie ook denkkraft nodig: filosofen en theologen die intellectuele referentiepunten voor de menselijke ervaring creëren. Maar zij staan niet in het centrum van het verhaal. Dat is Jezus zelf.”

Geen dode letter

“In een lege kerk vraag ik mij wel eens af hoe de Apollopriesters in Delphi zich voelden toen het christendom opkwam, met zijn nieuwe taal en beelden”, besluit Mikkers. “We maken onmiskenbaar een verandering door, maar ik hoop dat het christendom toch aansluiting vindt bij nieuwe generaties, met oude of nieuwe taal. Als ze maar levend is en geen dode letter. Ook de feesten moeten we in ere houden, want geleefd geloof is aantrekkelijk. Je vangt meer vliegen met stroop dan met azijn.” III

De preekstoel was de mooiste stereo-installatie of app van de 16de eeuw, maar hij is ingehaald door andere fascinaties zoals die voor sport, technisch vernuft of bekende artiesten. © Unsplash

“Kerken moeten dieper verlangen aanspreken”

Religieuze taal mag dan evolueren, ze zal altijd een bijzonder register bespelen. Die taal rijmen met herkenbaarheid en emotie is mogelijk de grootste uitdaging om het praten over God aantrekkelijk te houden.

Sylvie Walraevens

Protestants theoloog Tom Mikkers refereert aan een theorie die stelt dat het christendom voor de Germanen aantrekkelijk was omdat ze niets van het magische Latijn verstonden. “Religieuze taal is de taal van wat je niet begrijpt”, duidt hij. “Sinds de 16de eeuw zijn wij allemaal een beetje kinderen van de Reformatie – protestanten zowel als katholieken: we willen ons de werkelijkheid toe-eigenen en in de eigen taal de Bijbel lezen of een preek beluisteren. Dat heeft een stukje mysterie weggenomen. Geloof is daardoor op politieke standpunten gaan lijken: je bent het ermee eens of oneens. Misschien is dat de transitie waarin we nu zitten: dat er een taal zal bovendrijven die het mysterie kan vatten.”

Definiëringsdrang

Mikkers werd katholiek opgevoed, maar stapte over naar de remonstranten. Die protestantse strekking staat voor een tolerant christendom zonder bindende belijdenisteksten. “Ik vond de protestantse preken een verademing”, herinnert hij zich. “Eindelijk hoorde ik iets echt inhoudelijks en uitdagends. In de katholieke kerk was alles wel vriendelijk, maar vaak clichématig. Inmiddels kan ik de troeven en beperkingen van beide benoemen. Het protestantisme heeft de taal op het voorplan gezet en speelde zo een stukje mysterie kwijt. We brengen wel een sterk verhaal, maar moet de Kerk geen dieper verlangen aanspreken? Daar slagen de katholieken beter in. De protestantse theologische taal bakent alles af: ‘Over God, Jezus en Kerk is dit

de waarheid en voortaan zeggen we het zo.’ Die definiëringsdrang is doorgedrongen in de algemene cultuur: Nederland is een land van voor en tegen. Het oosters-orthodoxe christendom gaat uit van wat God niet is, met woorden als oneindig en ontzagwekkend, wat een heel ander godsbeeld oproept. Als je niet alles benoemt, hou je de hemel open. Eindeloos definiëren is een recept voor kerkplitsing. Niet dat je niet mag spreken, maar pretendeer niet de laatste te zijn die er wat over te zeggen heeft. Na jou komen nieuwe generaties die ook over God zullen spreken en jouw woorden zullen voor hen niet afdoende zijn.”

Muziek

Als predikant en bij de Evangelische Omroep gebruikt Mikkers bewust religieuze taal. Tegelijk beseft hij de beperking daarvan: “Om de ervaring op te roepen, is het gesproken woord niet altijd even krachtig.” Welk register dan wel rijmt met symboliek en herkenbaarheid? “Muziek”, antwoordt hij. “Met kerst zingen mensen uit volle borst mee, ook al weten ze niet precies wat ze zingen. En toch weten ze het wel. Tijdens corona zette ik filmmuziek onder mijn online preken en gebeden. Plots kwam de religieuze taal tot leven. Ooit had religie en daarmee de religieuze taal het monopolie over de fascinatie: de kerken zaten vol, film en smartphones bestonden niet. De preekstoel was de mooiste stereo-installatie of app van de 16de eeuw, maar hij is ingehaald door andere fascinaties zoals die voor sport, technisch vernuft of bekende artiesten.” III

Soms is vertalen uit den boze

Hebben gebeden als het Onzevader en oude Bijbelverzen nog betekenis? Ja, beweert theoloog Tom Mikkers: “Sommige dingen moet je in hun ‘klassiekheid’ laten. Het begin van het kerstverhaal hoor je van kinds af met de woorden ‘Het geschiedde in die dagen’. Ik word daar altijd emotioneel van, omdat het al die jaren met me mee is gegaan. Sommige dingen mag je niet vertalen, er zit al veel muziek omheen. Een moderne vertaling zou hier een niet-bestaand probleem oplossen en er misschien een nieuw creëren.”

Eigen plek of taal

Met twee joodse verhalen illustreert Mikkers de waarde van twee gebedsvormen: eigen woorden en het formuliergebed. Een jongen vertelt aan een oudere man dat hij altijd naar het bos gaat om te bidden, omdat hij daar rust vindt en de juiste woorden. De man vraagt: “Waarom trek je naar het bos, God is toch overal dezelfde?” Waarop de jongen antwoordt: “Ja, maar ik ben niet overal dezelfde.” Soms heb je een eigen plek of taal nodig om te kunnen bidden, legt Mikkers uit, maar hij voegt er meteen een tweede verhaal aan toe. “In een stad waren alle klokken stuk omdat de kerktoerenklok het niet meer deed. Sommige bewoners besloten hun uurwerken niet meer op te draaien. Op een dag kwam een klokkenmaker langs. Alleen de klokken die nog waren opgewonden, kon hij herstellen. De boodschap? Het formuliergebed, zoals het Onzevader of het Weesgegroet, is een manier om het verhaal in jezelf gaande te houden. Zoals het kerstverhaal vergezellen die gebeden je in het leven. Je hoeft niet alles zelf te bedenken, vertrouwde gebeden maken voor jou de verbinding.” (SW)

“Het formuliergebed is een manier om het verhaal in jezelf gaande te houden.” © Unsplash

Ambassadeurs van religieuze taal

Nederland is een uiterst geseculariseerd land, maar enkele initiatieven houden er de aandacht voor religie en symbolische taal warm. De tweejaarlijkse **Spaanprijs** voor christelijke mediacommunicatie belooft bijzondere artistieke of publicitaire bijdragen aan het christelijke of kerkelijke leven in Nederland. In 2011 mocht predikant en EO-programmamaker Tom Mikkers de prijs in ontvangst nemen. De jaarlijkse verkiezing van de **Theoloog des vaderlands** is een

erkenning met veel maatschappelijke weerga. Hij of zij creëert een soort loket waar media snel terecht kunnen voor religieuze duiding bij maatschappelijke thema's. Door hun bijdrage aan het maatschappelijk debat zijn de Theologen des vaderlands uitstekende ambassadeurs van de religieuze taal. In hun vrije rol hebben ze geen verantwoordingsplicht aan een instituut. De **Evangelische Omroep (EO)** bekleedt als openbaar, missionair mediakanaal een unieke

positie in het Europese medialandschap. Door die bevoorrechte toegang tot de grote publieke-mediapodia kan hij veel mensen bereiken. Bijzonder zijn de EO-jongerendagen, het grootste christelijke jongerenevenement in Europa. De EO brengt het geloof expliciet en inclusief ter sprake. Met een toegankelijke geloofstaal spreekt de omroep de eigen achterban aan en geeft hij ook niet-gelovigen het gevoel dat de verhalen voor hen zijn bedoeld. (SW)